

CESTY K INKLUZI – A JAK DÁL?

Antonín Herrmann

Masarykova ZŠ v Plzni

Abstrakt: Příspěvek představuje zkušenosti jedné z partnerských škol projektu Cesty k inkluzi s podporou inkluzivního vzdělávání v průběhu realizace tohoto projektu. Ohlíží se jak za pozitivními změnami, tak také formuluje rizika související s ukončením některých podpůrných nástrojů, které byly v rámci projektu úspěšně pilotně ověřovány, nejsou však dosud systémově dostupné a školám tak budou v jejich snaze poskytovat kvalitní vzdělávání pro všechny žáky citelně scházet.

Klíčová slova: žák se speciálními vzdělávacími potřebami, podpůrná opatření, projektové zkušenosti.

ÚVOD

Pravděpodobně bychom mohli směle začít i dnes zcela aktuálním citátem pocházejícím z období starověkého Řecka: „Naše mládež miluje přepych. Nemá správné chování. Neuznává autority a nemá úctu před stářím. Děti odmlouvají rodičům, srkají při jídle a tyranizují své učitele.“². Přesto hledáme cesty ke vzdělávání všech dětí navzdory všem překážkám. Představme tedy bezmála tříleté zkušenosti z projektu Cesty k inkluzi z pohledu jedné z partnerských škol – a sice Masarykovy ZŠ v Plzni. Škola do projektu vstupovala v dobré víře naučit se nové metody a formy práce s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami, a zejména také pilotně odzkoušet některé nové pedagogické pozice – a to koordinátora inkluze, ale také využití školního speciálního pedagoga v praxi inkluzivní školy.

Hlavním důvodem zapojení školy do spolupráce s Fakultou pedagogickou ZČU a ostatními partnery v projektu bylo vytvořit školní systém pro zlepšení všech oblastí, které inkluzivní (resp. společné) vzdělávání zahrnuje. Projekt začínal v době, kdy začala platit první skutečně praktická základní právní norma pro inkluzi, tedy Vyhláška č. 27/2016 Sb., a byl pro školu výzvou vytvářet ty nejlepší podmínky všem pedagogickým pracovníkům zapojeným do projektu a společně pak hledat cesty co nejefektivnějšího působení na žáky školy. Jestliže je nyní projekt téměř u konce, nastává čas pro hodnocení aktivit, které byly klíčové pro rozvoj společného vzdělávání ve škole.

² FREEMAN, Kenneth J. a M. J. RENDALL (1907). *Schools of Hellas: an essay on the practice and theory of ancient Greek education from 600 to 300 B.C.* London, Macmillan and Co.

PROJEKT CESTY K INKLUZI VE STRUČNÉM PŘEHLEDU JEDNÉ PARTNERSKÉ ŠKOLY

KROUŽKY A DOUČOVÁNÍ

Po celou dobu projektu byly ve škole organizovány níže uvedené kroužky a doučování – v roce 2017 přibyl navíc ještě kroužek logopedické prevence a jeho letorka získala potřebné znalosti a dovednosti rovněž v rámci kurzu DVPP „Logopedický preventista“ nabízeném rovněž díky projektu. Možnost poskytovat logopedickou podporu je pro školu jedním z mnoha pozitivních výstupů projektu zejména v době, kdy do prvních ročníků nastupuje více než polovina žáků s logopedickou vadou.

Roční průměry počtu podpořených žáků formou doučování za celé tři roky realizace projektu byly následující:

- Skupinové doučování českého jazyka pro I. stupeň – 14 podpořených žáků;
- Skupinové doučování českého jazyka pro II. stupeň – 15 žáků;
- Skupinové doučování matematiky pro I. stupeň – 10 žáků;
- Skupinové doučování matematiky pro II. stupeň – 44 žáků;
- Skupinové doučování anglického jazyka – 10 žáků;
- Skupinové doučování chemie – 24 žáků;
- Skupinové doučování českého jazyka pro cizince I. stupeň – 12 žáků;
- Skupinové doučování českého jazyka pro cizince II. stupeň – 10 žáků.

Celkem bylo každý rok doučováno průměrně 139 žáků, což je téměř třetina žáků školy. V této aktivitě navíc bylo vždy vyhověno všem zájemcům.

Kroužky pro žáky byly ve škole nabízeny následovně:

- Čtenářská dílna 1. stupně – vždy 18 žáků (dvě skupiny po devíti);
- Čtenářská dílna 2. stupně – 10 žáků;
- Hravá matematika 1. stupně – 7 žáků;
- Hrajeme si s roboty (vždy dvě skupiny 20 žáčích);
- Logopedická prevence – 21 žáků (pro velký zájem a z důvodu kvality bylo nutné rozdělit kroužek na dvě skupiny – sudý a lichý týden).

Celkem každý rok navštěvovalo kroužky 76 žáků, v aktivitě Roboti a Logopedie nebylo ani možné vyhovět všem zájemcům z důvodu kapacity.

Vzhledem k tomu, že výše uvedené aktivity byly předkládány zákonným zástupcům vždy při zahájení školního roku (spolu s ostatními volnočasovými aktivitami školy), lze konstatovat, že o uvedené kroužky a doučování byl velký zájem a ze strany rodičů byla tato široká nabídka velmi pozitivně hodnocena.

INDIVIDUÁLNÍ DOUČOVÁNÍ

Individuální doučování bylo poskytováno zejména prostřednictvím průvodce žáků, kteří se osvědčili především u žáků ohrožených školními neúspěšnostmi z důvodu nepodnětného rodinného prostředí. Počet zapojených žáků se v průběhu projektu pohyboval mezi 12 až 25 a závisel na ochotě dobrovolníků z řad středoškolských a vysokoškolských studentů zapojit se do této aktivity.

ŠKOLNÍ SPECIÁLNÍ PEDAGOG

Projekt umožnil škole zaměstnat na plný úvazek speciální pedagožku – z poněkud nepochopitelných důvodů však pouze na 22 měsíců. Přínos této pozice pro školu byl přitom obrovský, škola proto využila návazně jinou projektovou podporu, aby se zde podařilo tuto snad dnes již nepostradatelnou pozici udržet na další období. Tato posila se totiž ukázala jako neodmyslitelná součást školního poradenského pracoviště a úzce spolupracuje s třídními učiteli i výchovnými poradkyněmi, kterým pomáhá se zpracováním plánů pedagogické podpory a individuálních vzdělávacích plánů pro žáky s potřebou podpory. Velmi často se také účastní jednání se žáky či jejich zákonnými zástupci při řešení výchovných a vzdělávacích problémů. Pracuje také se žáky, kteří mají z PPP či SPC doporučenou intervenci speciálního pedagoga a zároveň pomáhá žákům 1. i 2. stupně doplnit zameškané či nepochopené učivo, fixuje a trénuje se žáky probranou látku, pomáhá se vzděláváním dětí žáků cizinců při výuce českého jazyka. Stala se odborným partnerem pro rodiče, kteří ji navštěvují a společně hledají cesty k řešení problémů jejich dětí. Až překvapivě často ji navštěvují žáci také se soukromými či rodinnými problémy a snaží se společně hledat východiska, případně hledají pomoc v jiných organizacích.

KOORDINÁTOR INKLUZE

Projekt umožnil pilotně ověřovat využití a potřebnost této zcela nové pozice ve škole – v případě Masarykovy ZŠ se stala koordinátorka nedílnou součástí školního poradenského pracoviště. Kromě administrace projektových aktivit pomáhala se začleňováním dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do třídních kolektivů, vedla agendu žáků se SVP, spolupracovala s učiteli a

rodiči a pomáhala s doporučením, jak upravit učivo pro potřeby výuky nebo chování konkrétního žáka. Individuálně pracovala také se žáky se SVP dle potřeby žáka i školy a komunikovala se školskými poradenskými zařízeními. Podporovala ale také žáky cizince a starala se o principy a metody jejich výuky, podporovala jejich začleňování do třídních kolektivů, pomáhala vyučujícím s materiály do výuky a hodnocením žáků. Koordinátorka inkluze úzce spolupracovala s vedením školy a komunikovala s klíčovými manažery projektu (ZČU) a s partnerskými školami zapojenými do projektu. Koordinovala rovněž aktivity projektu realizované ve škole (průvodci žáka, kroužky a doučování apod.).

Z širokého spektra činností a aktivit projektu jsme zde zmínili pouze několik, které lze považovat za klíčové v celém systému inkluzivních opatření.

CO BYCHOM MĚLI ZKUSIT PŘÍŠTĚ MOŽNÁ JINAK...

Celou problematiku zavádění inkluzivního vzdělávání do praxe škol provází od počátku řada „nedokonalostí“. Pokusme se nyní nahlédnout alespoň některé z nich.

1. Většinová společnost není na inkluzi nijak připravována, nejsou vysvětlovány hlavní principy a přínosy inkluze, politická i odborná veřejnost je velmi nejednotná v celkovém pohledu na inkluzi.
2. Nejsou připraveni a připravováni dostatečně ani pedagogičtí pracovníci ve školách – aby u nich docházelo k pozitivním změnám ve způsobu myšlení a v přístupu k žákům – a taková změna není ani ze dne na den možná.
3. Neexistuje dostatek odborných kapacit připravených na inkluzi – např. obtížně lze nalézt kvalifikované školní speciální pedagogy, etopedy, asistenty pedagoga a dalších profesionály, nedostatečná je v tomto směru rovněž příprava studentů na pedagogických fakultách.
4. Schází koncepce řešení a systémová opatření pro některé nově vznikající a narůstající problémy – např. edukace psychiatricky nemocných žáků, žáků cizinců apod.
5. Dodržování konceptu inkluzivního vzdělávání není důsledně vyžadováno od všech škol běžného typu – některý škol jako by se inkluze stále netýkala, naopak jiné jsou pak nevyhnutelně přehlceny počtem žáků se SVP.

Jako velmi účinná podpora se během projektu ukázalo sdílení dobré praxe různými způsoby, které má v mnoha případech větší dopad na účastníky než mnohdy „nudné“ teoretizování.

Ukončení projektu, na který nenavazuje žádná přímá systematická podpora, přináší partnerských školám některá významná rizika. V jejich praxi to bude od nového školního roku zřejmě znamenat:

- ukončení financování (a v některých případech tedy i poskytování) doučování a kroužků,
- ukončení pozice koordinátora inkluze ve škole,
- ukončení podpory pozice školního speciálního pedagoga,
- ukončení podpory formou průvodců žáků.

JAK TEDY DÁL...?

Projekt dal vedení školy možnost začít budovat systematická opatření ke zlepšení práce související s širokým spektrem otázek inkluzivního vzdělávání. Posílil přesvědčení, že hledat ve škole samotné řešení je (zatím) jediná cesta, jak inkluzivní vzdělávání rozvíjet. A přinesl také zjištění, že na to nejsme sami – protože existují i další školy, neziskové a podpůrné organizace, které se snaží o totéž a se kterými se lze sdílet a vzájemně podporovat. Vyzkoušeli jsme i nové nástroje, jako např. vzájemné hospitace pedagogů, nové strategie multidisciplinární spolupráce a spolupráce školy s rodinami žáků atd.

Mezi jednoznačné návrhy a doporučení, které můžeme na základě vlastních zkušeností z projektu vyjádřit jako podněty pro řešení další systémové podpory inkluzivního vzdělávání, patří:

- zajištění nárokové pozice školního speciálního pedagoga,
- zajištění systémové pozice koordinátora inkluze ve všech školách v závislosti na potřebách a charakteristikách konkrétní školy,
- systémové zajištění podpory vzdělávání žáků cizinců,
- systémové řešení možnosti financování podpůrných volnočasových aktivit žáků (doučování, kroužky apod.),
- provést potřebné adekvátní úpravy ve školském zákoně (nikoliv pouze ve vyhláškách),
- umožnit školám větší pružnost v přijímání opatření pro podporu žáků se SVP, žáků nadaných i žáků cizinců.

Je z něho zjevné, že problémy se kterými se potýkáme při přípravě nové generace pro život, zůstávají stále stejné. Mění se míra našeho poznání, společenské klima i ideová východiska, nicméně cíl by měl zůstat jediný: vychovat z našich žáků odpovědné občany a rodiče, kteří budou

přínosem pro celou společnost – a to se týká i těch žáků, kteří přicházejí do běžných škol díky podpoře inkluzivního vzdělávání.

LITERATURA

FREEMAN, Kenneth J. a M. J. RENDALL (1907). *Schools of Hellas: an essay on the practice and theory of ancient Greek education from 600 to 300 B.C.* London, Macmillan and Co.

Projekt Cesty k inkluzi. Dostupné z: <http://cki.zcu.cz>.